Бон віван із Бордо допомагає відновлювати львівську синагогу

Синагога «Якоб Гланзер Шул»

27-річний француз Ремі етнічно не має ніякого стосунку ні до євреїв, ні до українців. Але, як і інші іноземні волонтери, — із Німеччини, США, Ізраїлю та Польщі, майбутній винороб Ремі Бабин загорівся ідеєю відродити одну з небагатьох зберігшихся синагог Львова — «Якоб Гланзер Шул». Уродженець Бордо Ремі відкрив для себе столицю Галичини під час фестивалю клезмерської музики. Місто з фасадами часів Австро-Угорської імперії, провулками, повними кольору й музики, зачарувало француза. Так він познайомився з головою товариства єврейської культури ім. Шолом-Алейхема Олександром Назаром, який втягнув його в проєкт зі збереження синагоги на Вугільній.

Йдеться про єдину вцілілу синагогу Краківського передмістя, де з XV століття оселялися євреї. У 1840 році відомий у місті філантроп Якоб Гланзер зробив великий внесок у будівництво майбутнього храму, який у результаті назвали в його честь.

Будівля з фасадом у стилі рококо була серйозно пошкоджена російськими солдатами в 1914-му році, а потім в 1918-му під час погрому, влаштованого поляками. 73 єврея стали тоді жертвами українсько-польської війни, у якій єврейська громада дотримувалася офіційного нейтралітету. Цей погром офіційна Варшава довгий час замовчувала, і лише нещодавно, із виданням книги Гжегожа Гаудена, стали відомі подробиці тієї різанини.

У Краківському передмісті, 1930-і

Краківська площа, примикала до єврейського кварталу

У роки німецької окупації «Якоб Гланзер Шул» німці використовували як склад, а в 1945-му тут жили вцілілі в Голокості євреї, які очікували репатріації до Польщі. У тому ж році Львів ледь не став центром кривавого наклепу — у синагогу заявився старший слідчий прокуратури з начальником опергрупи НКВС і два міліціонера. Непрохані гості перевіряли «факт вбивства дітей у єврейській синагозі» й оглянули будівлю «на предмет виявлення в будівлі людських трупів і крові». Звісно, пішли ні з чим, про що був складений відповідний акт.

Наприкінці 1940-х у святкові дні синагогу відвідують тисячі парафіян. Так, наприклад, кількість тих, хто молиться в Йом Кіпур у 1955 році досягла 3600 осіб, водночас було зібрано 45 000 рублів пожертвувань. Фактично, громада була самофінансованою, що спричинило занепокоєння уповноваженого Ради в справах релігійних культів Львівської області Кучерявого. «Виконавчий орган на 90% займається …збором коштів на благоустрій кладовища й синагоги і допомогу бідним... — скаржиться чиновник у доповідній. — Кілька разів голова громади Серебряний звертався до мене за дозволом допустити виступ у синагозі приїжджих артистів євреїв (Шульмана, Олександровича) з концертами не як артистам, а як канторам. Причому кошти, отримані від такого концерту, виплатити артистові, а решту грошей використати на благоустрій кладовища й синагоги. Вважаю за необхідне заявити, що будь-які концерти і виступи артистів у синагозі мною заборонені, тому що синагога — молитовний будинок, а не театр і комерційне підприємство».

У травні 1958-го синагогу на Вугільній відвідав посол Ізраїлю в СРСР Йосеф Авідар, на початку 1959-го була обладнана міква і відремонтовані галереї для жінок, пожертвування в тому році склали рекордні 115 000 рублів.

Графіті на вулиці Вугільна

Усе це дуже дратувало владу, і в 1961-му під виглядом кампанії боротьби з економічними злочинами почалися арешти прихожан. У наступному році з'являється лист 26-ти єврейських робітників фабрики індпошиву, які клеймували керівництво синагоги «за перетворення божого будинку в осередок темних оборудок і валютних операцій». 27 березня 1962-го виконком Шевченківської райради розірвав договір із єврейською релігійною громадою, після чого будівлю передали спортивній кафедрі Львівського поліграфічного інституту. 15 квітня облвиконком затвердив ліквідацію єврейської громади Львова та остаточно закрив «Якоб Гланзер Шул». Історик Борис Мельник згадував, як його з іншими співробітниками Історичного музею привели в синагогу після її закриття. У дворі він побачив картину, яка нагадувала погром — розбитий радіоприймач, розірвані молитовники, таліти і т. ін. Рухоме майно синагоги було передано львівським музеям.

Паралельно влада знищувала залишки єврейської спадщини. Так, на місці Старого єврейського кладовища з'явився Краківський ринок і автостанція. Через єврейське кладовище проклали автомобільну дорогу й побудували адміністративні корпуси Львівгазу. Ймовірно, знищенню підлягала й синагога на Вугільній, адже саме тут планувалося розбити величезну Центральну площу, оточену величезними будинками в стилі сталінського історизму. Але до цього руки у міського начальства на щастя не дійшли.

13 грудня 1990 року Львівська міськрада першого демократичного скликання передала будівлю синагоги єврейській громаді Львова. Тут розмістилося Товариство єврейської культури ім. Шолом-Алейхема — одна з перших єврейських незалежних організацій в Україні.

Йде реконструкція

Відновлені двері синагоги

На жаль, на початку нового століття фінансування Товариства майже припинилося, і на утримання будівлі та оплату комунальних послуг катастрофічно не вистачало коштів. До всього іншого, у 2009 році ураган зірвав дах синагоги, перетворивши будинок в аварійний об'єкт.

Рік по тому Товариство очолив Олександр Назар, який із чотирма друзями вирішив своїми силами — у прямому сенсі в складчину — врятувати синагогу. У результаті вдалося перекрити дах, встановити сучасну систему опалення, облаштувати туалети і відремонтувати малі актові зали. З допомогою Ваада України були також були відремонтовані прибудови, і вода перестала заливати приміщення.

Усе робиться на волонтерських засадах, багато хто приїжджає здалеку, аби допомогти відновити 180-річну синагогу, яка настільки багато побачила на своєму віку. Серед них — німецькі волонтери Маттіас Раутенберг і Генрієтта Зімер, які щойно закінчили школу, ізраїльтянин родом з Одеси — Ар’є Лисаков, котрий знайшов свій дім у Львові, французький єврей Ніно Абітболь, що закохався у Львів і залишився тут, харків'яни Саша Бондаренко й Маша Коган. Звісно, багато місцевих волонтерів-львів'ян — різних вікових груп і спеціальностей.

Відновити те, що руйнувалося десятиліттями — завдання не з простих. І тільки спільні зусилля небайдужих можуть повернути «Якоб Гланзер Шул» колишню велич.

Максим Суханов